

Energieautonomie: een geval van politieke overmoed

Energiebelust Amerika raakte eind vorig jaar in grote opwinding. Allerlei energiedeskundigen in Washington en omstreken hadden de mond vol van energieautonomie. Niet geheel ten onrechte, gezien de ongebruikelijk hoge schattingen van winbare energiebronnen die in het hele Westelijk Halfrond de pan uit rezen. De Verenigde Staten, Canada, Brazilië en zelfs Venezuela springen hierbij naar voren, met nieuw aangetoonde reserves op het vasteland en in de oceaan. Amerika kan zich op eigen terrein terugtrekken en de verdiende oliedollars op eigen erf inzetten. Het Amerikaans continent kan zich nu beroepen op grotere oliereserves dan de gebruikelijke spelers uit het Midden-Oosten en Noord-Afrika; de stroom olie en gas zal zich even keurig verdelen als de Midden-Atlantische Rug de Atlantische Oceaan in tweeën deelt.

Zo luiden de berichten tenminste. De geopolitieke en geologische praktijk zal in werkelijkheid wat meer haken en ogen omvatten: onderlinge afhankelijkheid op energiegebied zal niet zomaar verdwijnen. Het versterkt gevoel van onafhankelijkheid in Washington zou echter weleens een negatieve uitwerking kunnen hebben op andere landen, in het bijzonder op Europa.

Verenigde Staten grootste olieproducent

De cijfers geven wel degelijk voldoende steun aan de veronderstelling van een nieuwe mondiale verdeling van fossiele bronnen. Zo heeft de revolutie in winning van schaliegas de Verenigde Staten gelanceerd naar de top van wereldgasproducenten, waar het land nu op de eerste plaats staat, boven Rusland, en voor een groot deel in de binnenlandse behoefte voorziet. Onconventionele olievoorraden bedragen naar schatting meer dan twee triljoen (een twee met achttien nullen) vaten. Een groot deel van deze olie zit opgesloten in rotsgesteente. Men verwacht de komende jaren alleen van de *Great Plains* al een opbrengst van 1,5 miljoen vaten per dag. In de Verenigde Staten bestaat ook een reële mogelijkheid zwaardere olie te winnen met behulp van een techniek die rotsgesteente zodanig verhit, dat het vloeistoffen uitscheidt. Nu na de olieramp van april 2010 in de Golf van Mexico de boor-

werkzaamheden weer volop op gang komen, wordt daar een snelle stijging van de *offshore*-productie verwacht. Technisch gezien winbare reserves aan de rand van het continentaal plateau van de Verenigde Staten komen neer op om en nabij de 93 miljard vaten. Als nieuwe bewezen voorraden worden ontsloten, valt te verwachten dat de Verenigde Staten de grootste producent van aardolie zullen worden.

Wie koers zet naar het noorden en in Canada terecht komt, constateert dat na een verdubbeling van bewezen reserves tussen 2004 en 2010 tot 32 miljard vaten het land kan bogen op zo'n 173 miljard vaten 'overige vastgestelde reserves'. Dat alles in de aderen van zijn teerzanden. De productie bedraagt thans rond 1,5 miljoen vaten per dag, terwijl een schatting een stijging voorspelt tot drie miljoen vaten per dag in 2020, wat een evenaring van de productie van Iran betekent en een voorbijstreven van Irak. Die 1,5 miljoen vaten per dag was al even veel als de Libische productie, voordat daar de revolutie toesloeg. Er is geen reden aan te nemen dat deze cijfers niet verder zullen stijgen. De meeste analisten denken zelfs dat vijf, zes of zeven miljoen vaten per dag reëel is.

Wie koers zet naar het zuiden, treft nog opwindender ontwikkelingen. Het Braziliaanse Petrobras heeft laten weten dat de diepzeevelden Tupi en Iracema van het Braziliaans continentaal plateau – die thans naar schatting 8,3 miljard vaten ruwe olie bevatten – extra ontdekkingen onder zoutlagen zullen opleveren. Deze extra's zullen de bewezen reserves omhoog brengen van 14,9 miljard tot 35 miljard vaten per dag in 2014. Wanneer alles goed zal gaan, kan Brazilië tegen 2020 een productie bereiken van 5 miljoen vaten per dag, ongeveer de helft van de productie van Saoedi-Arabië. En dit nog los van de verwachte productiestijging in de sector biobrandstoffen.

Deze feiten moeten Venezuela beslist te denken geven. President Chávez heeft een groot talent voor het herzien van reserves. Onlangs noemde hij nog het duizelingwekkend cijfer van 296,5 miljard vaten. Hij slaagt er echter opvallend weinig in de feitelijke productie omhoog te brengen. Venezuela vreest het vooruitzicht tweede viool te spelen ten opzichte van

Brazilië. Het zal dus proberen investeringen in de Orinoco-zone op peil te houden. Ten slotte verheugt zelfs Argentinië zich op royale nieuwe reserves in de Falklands. Als het deze reserves ooit zou exploiteren, zou het de productie van Bolivia en Ecuador evenaren. Overigens zou Mexico op een voorraad van 680 triljoen *cubic feet* technisch winbaar schaliegas zitten.

Toegegeven, de gebruikelijke technische, ecologische en geologische kanttekeningen zijn ook op Amerika's oliekoorts van toepassing. Het winnen van olie en gas met de technieken van *fracking* en *cracking* is milieuvervuilend; het kostenplaatje blijft onbestemd (gemeten aan de *benchmark*-prijs), terwijl het potentieel voor verdere technologische innovatie niet duidelijk is. Degenen die geloven dat de olievoorraden binnenkort hun top bereiken of al bereikt hebben, wijzen – om hun ideologisch gelijk te bevestigen – maar al te graag op het snelle uitputtingstempo in de Verenigde Staten, terwijl rampen als die van de *Deep Water Horizon* in de Golf van Mexico (april 2010) beslist niet ondenkbaar zijn, gezien de uitdagingen waarmee aantoonbare voorraden *offshore* de betrokken technici confronteren.

Hoe het ook zij, zeker is dat de nieuwe, via onconventionele winning te exploiteren aangetoonde reserves in de Verenigde Staten, Canada en Zuid-Amerika de conventionele reserves van het Midden-Oosten en Noord-Afrika (*Middle East & North Africa* = MENA) ruim te boven gaan. De optelsom komt neer op 6,5 triljoen vaten op het Westelijk Halfrond tegenover 1,2 triljoen conventionele MENA-reserves. Geen wonder dat deze geologische omwenteling serieus aanzet tot het opnieuw intekenen van de geopolitieke energiekaart. Amerikaanse analisten vinden er geen doekjes om: Amerika kan de energieonafhankelijkheid uitroepen, het is gedaan met importafhankelijkheid. Het tekort op de handelsbalans zal uit de weg worden geruimd, terwijl de dollarvoorraden in de Verenigde Staten kunnen blijven in plaats dat ze de OPEC-schatkist spekken. De olie zal in noord-zuid- en zuid-noordrichting stromen in plaats van oost-west.

OPEC blijft toch de baas

Het probleem met dit roze plaatje is dat het een klassiek geval betreft van het bordje dat in veel Britse cafés hangt: 'morgen gratis bier'. De aanlooptijd voor feitelijke exploitatie van het grootste deel van deze energiebronnen komt neer op winning in de jaren 2020 voor sommige en in de jaren 2030 voor andere categorieën. Op een gegeven moment zal dit alles wel op de markt

komen, maar het hele zelfvoorzieningsverhaal is ongetwijfeld nogal opgeblazen.

Voor dit decennium is er het naakte feit dat het marktaandeel van OPEC even substantieel blijft als altijd. Het kartel beheerst thans al 40% van het markt-volume; dat cijfer zal in de toekomst tot meer dan de helft stijgen, omdat volledig geëxploiteerde reserves van niet-OPEC-landen langzaam maar zeker uitgeput zullen raken en nieuwe vondsten in Rusland, Centraal-Azië en Afrika zich nog halverwege het exploratie- en exploitatieproces bevinden. In conventioneel taalgebruik komt dat erop neer dat OPEC 80% van de bewezen reserves bezit die met conventionele methoden winbaar zijn. Het gaat dan om productie die per definitie uit vaten bestaat met een goedkopere marginale kostprijs dan de vuilere en onconventionele bronnen.

En dan hebben we het nog alleen gehad over de volumes, nog niet over de politieke context. Het echte nieuws is dat de Verenigde Staten helemaal niet afhankelijk zijn van reserves uit het Midden-Oosten en dat dat al een hele tijd het geval is. Washington betreft minder dan een vijfde van zijn leveranties uit de Golf; het betreft een grotere import uit West-Afrika. Het beleid zich garant te stellen voor een deel van het olieaanbod uit het Midden-Oosten weerspiegelt de wens tot behoud van de Amerikaanse positie in de energiemarkt. Deze Amerikaanse rol garandeert de toestroom van koolwaterstoffen richting wereldmarkten. Het gaat dan niet *per se* om afname in de Verenigde Staten zelf. De rol die de Verenigde Staten aldus op zich hadden genomen, garandeerde hun positie als geo-economische en geo-politieke hoeksteen van de wereld. Het loslaten van die rol betekent een pijlsnelle geopolitieke afwaardering. Dit nog los van de vraag waar de Golfstaten in de toekomst hun oliedollars zullen willen investeren. Geen veiligheid, dan ook geen dollars? De Verenigde Staten zullen deze vraag zeker moeten proberen te beantwoorden, niet alleen als zaak van financieel voor- of nadeel, maar ook wat betreft de munt waarin de prijs van olie wordt genoteerd.

Olie uit het Midden-Oosten is niet een kwestie van olie voor Amerika, maar uiteindelijk gaat het om macht. Als de Verenigde Staten geen deel van het energiespel van de Golf uitmaakten, zouden ze geen enkele invloed hebben in Saoedi-Arabië, geen overtuigingskracht in de kwestie van de Iraanse kernwapens, geen stem in de vormgeving van de Arabische Lente of de vraag hoe de vorstenhuizen van de Golf hun opvolgingsproblemen te lijf gaan. Al vertonen de

noteringen van *West Texas Intermediate* en Brent grote verschillen, geopolitieke crises zijn nog steeds merkbaar voor de Amerikaanse consumenten aan de benzinepomp. Dat geldt evenzeer voor recente onrust in het Midden-Oosten als het zou gelden voor stremmingen in zee-engten als de Straat van Malakka of de Bosporus. Deze knooppunten blijven van vitaal Amerikaans belang, zolang de Verenigde Staten, hoe los ook, verbonden blijven met de wereldoliestromen.

China kijkt om de hoek

Er is wel degelijk een plan B, dat het thema energie-onafhankelijkheid geloofwaardiger maakt. Dat plan heet China. Maar een gestroomlijnde herverdeling van geopolitieke taken tussen de Verenigde Staten en China zal mislukken, juist omdat Washington een geopolitieke hoofdrol wil blijven spelen. Wat velen uit de kring van degenen die juichen over energieonafhankelijkheid over het hoofd hebben gezien, is dat Beijing de grootste buitenlandse investeerder is in de Amerikaanse jacht op olie en gas. In Canada tikte het nieuwe aangetoonde voorraden op de kop, waarbij alleen al in de staat Alberta de laatste anderhalf jaar 15 miljard dollar werd geïnvesteerd. Sinopec gaf 4,65 miljard dollar uit met de aankoop van het aandeel van ConocoPhillips in Syncrude Canada, terwijl CNOOC voor 2,1 miljard OPTI Canada in de wacht sleepte. Dit is niet een voorbeeld van de *Seven Sisters* (de zeven grootste traditionele westerse olieondernemingen), maar van de Drie Chinese Broers, die de sector onconventionele energiebronnen in Noord-Amerika op gang brengen.

Wie naar Brazilië kijkt, ziet hetzelfde gebeuren. Brazilië verwierf een lening van 10 miljard dollar van China om het Braziliaanse strategisch vijfjarenplan voor de energiesector van 174 miljard te helpen financieren. Terugbetalingen geschieden rechtstreeks in de vorm van olieleveringen aan Sinopec en CNPC. Ook Argentinië stond op het Chinese boodschappenlijstje voor energiebronnen, en niet te vergeten Venezuela, waar Caracas leningen van 123 miljard en hoger rechtstreeks afbetaalt met olieleveranties van de staatsoliemaatschappij PDVSA aan Beijing. Zelfs in de Verenigde Staten slaagde China er ten slotte in een aandeel te verwerven in Chesapeake Energy, dat het schalie-areaal van Eagle Ford in Texas exploreert en ontwikkelt.

Voor China staat alles in het teken van strategie. Beijing zou in bepaalde gevallen zijn belangen in het Westelijk Halfrond wel in willen ruilen, maar alleen indien de Verenigde Staten bereid zouden zijn zich neer te leggen bij het Midden-Oosten als terrein waar

China de vrije hand zou krijgen. Dat zou inhouden dat Saoedi-Arabië, waar China nu al 1 miljoen vaten per dag van betreft, Irak, Iran en in het bijzonder ook Centraal-Aziatische landen allemaal in de Chinese invloedssfeer terecht zouden komen. Oost is Oost ten slotte, en West is West.

Als we echter afgaan op het zich recent ontwikkelende harde gevecht om evenwicht tussen de Verenigde Staten en China in Zuid- en Zuidoost-Azië, zal dit scenario uiterst onwaarschijnlijk zijn. Washington zal met Beijing in de slag gaan om elke millimeter geopolitiek territorium – de Amerikaanse vinger zit al stevig vast in de Vietnamese dijk; meer vingers zullen richting de Indische Oceaan worden uitgestoken. Kortom, Washington moet daarom heel behoedzaam te werk gaan in de mate en het tempo waarin het het spel van energieonafhankelijkheid speelt. Dat ziet er misschien aantrekkelijk uit op Capitol Hill, maar het levert ernstige geopolitieke negatieve risico's op, die men in Amerika veelal nog niet volledig onder ogen wenst te zien.

En zelfs als de Verenigde Staten en China het al op zo'n akkoordje zouden gooien, een soort uitruil van de Golf voor het Westelijk Halfrond, met West-Afrika in de Atlantische combinatie en Oost-Afrika bij de Stille Oceaan gevoegd, zou men zich toch serieus moeten afvragen of snel opkomende producenten als Brazilië, Canada en Venezuela er wel zo gelukkig mee zouden zijn dit spel mee te spelen. Afhankelijkheid van slechts één aanbieder of klant is niet bijzonder slim. Brazilië, Venezuela, Canada, Mexico en ook de grote Amerikaanse oliemaatschappijen zijn erop uit tankers te bevrachten om olie op de wereldmarkt te verkopen en niet alleen maar het overgeschoten aanbod wanneer de Amerikaanse markt eenmaal verzadigd is, maar juist als wezenlijk element van een strategie om zich tegen wisselvallige markten in te dekken.

Zo is Canada dermate vastbesloten de wereldmarkt te bedienen, dat het niet alleen de Europese Unie bewerkt als het gaat om milieuregulering van oliewinning uit teerzanden, maar dat het ook serieus kijkt naar mogelijkheden voor pijpleidingen via de Northern Gateway van Alberta naar British Columbia om het olietankers gemakkelijker te maken de Pacificroute te nemen. De mislukking met de Keystone XL-oliepijpleiding zal deze neiging alleen nog maar aanwakkeren. En we weten best dat Venezuela niet bepaald een liefhebber van de Verenigde Staten is, terwijl degenen die denken dat Brazilië Washingtons regie in Latijns-Amerika volgt, het gruwelijk mis hebben. Brazilië heeft zijn eigen ambities en mondiale agenda, waarbij het er zeker van wil zijn dat olie een vlot ver-

handelbare categorie blijft als element van die strategie. Canada, Venezuela, Mexico, Bolivia, Ecuador en Argentinië delen in dit opzicht een gemeenschappelijke doelstelling aan dat energiefront.

Als we de prognoses serieus nemen, dan zullen de Verenigde Staten niet alleen aan mondiale invloed op energieterrein inboeten terwijl het onafhankelijkheidsvirus rondwaart, maar men zou weleens hard moeten knokken om een overheersende rol in de eigen achtertuin te kunnen blijven spelen. Brazilië is slechts een regeringswisseling verwijderd van het lidmaatschap van de OPEC; Canada zal een harde confrontatie met de Verenigde Staten aangaan over zijn energiebronnen in het Noordpoolgebied; en zelfs als Chávez van het toneel is verdwenen, zullen zijn opvolgers bepaald niet pro-Amerikaans zijn. Nieuwe oliestaten zullen geen traditionele Amerikaanse oliesilo's zijn.

Ongewilde consequenties: Europa neerwaarts, emissies opwaarts

Nu zijn naaste burens zich niet aansluiten bij de *hype* van energieonafhankelijkheid, is de slimste zet die Washington kan doen, niet prat te gaan op de mogelijkheid van zelfvoorziening, maar de dreiging van winning van onconventionele energiebronnen achter de hand te houden om te zorgen dat OPEC de komende tien jaar op het rechte pad blijft. Het vooruitzicht van overstroomde markten is het laatste wat de Arabische leiders willen, nu of in de toekomst. Maar wie OPEC al te zenuwachtig maakt over onconventionele olie- en gaswinning, loopt het risico dat het kartel als uiterst redmiddel prijsverlagingen inzet om die onconventionele productie de grond in te boren.

De relevantie van dit alles is dat de Verenigde Staten beschikken over nieuwe geopolitieke opties die voortkomen uit geologische verschuivingen. Het concept onafhankelijkheid van energievoorziening is in dit verband niet van belang; het zal niet de concrete gestalte aannemen die Amerikaanse analisten hebben geschetst. Wel doet zich in dit verband een gereede mogelijkheid voor de Verenigde Staten voor om zelf te bepalen waar en wanneer zij hun zwaar geopolitiek gewicht in de schaal leggen op de wereldoliemarkt. China beseft maar al te goed dat het nog niet alle geopolitieke hefbomen kan bedienen. Dit biedt Washington een overzicht ten opzichte van Beijing, vooral als het gaat om de rol van de dollar. Deze onderling verweven geopolitieke en geo-economische spelletjes zullen ongetwijfeld geheel uitgespeeld worden.

De grootste terugslag waarin de ontwikkeling rond energie-onafhankelijkheid van de Verenigde Staten resulteert, heeft te maken met Europa. Het ge-

val Libië fungeert als een alarmbel voor Europa; de interventie getuigde veel meer van Europese zwakten dan van Amerikaanse voorkeuren. De snelle terugtocht van de Verenigde Staten uit Europa zal zeker de Europese energievoorziening beïnvloeden wat betreft structurele afhankelijkheid van Russische olie en gas voor het geval dat andere leveranciers uitvallen. Juist als Europa politiek gezien en op veiligheidsterrein aan gewicht verliest, zal het geen toegang krijgen tot nieuwe reserves in Noord-Afrika en het Midden-Oosten of Centraal-Azië. De conclusie dat Europa grote verbruikers als India en China een eind weegs tegemoet zal moeten komen om toekomstige Russische druk aan beide uiteinden van de Euraziatische pijpleiding te weerstaan, wil Brussel niet graag horen. De Europese Commissie is al te ijverig bezig met haar pogingen Turkmenistan en andere landen in dezelfde categorie ervan te overtuigen dat ze een pijpleiding in het betwiste gebied van de Kaspische Zee moeten aanleggen. Europa zal de gevaren van structurele afhankelijkheid aan den lijve moeten ondervinden.

Kortom, terwijl de Verenigde Staten blootstaan aan de verleiding van energieonafhankelijkheid, zal deze notie wellicht veel minder voor Washington betekenen dan uiteindelijk voor Brussel. Afhankelijkheid en onafhankelijkheid van energieleveranciers zouden weleens een geheel nieuwe transatlantische betekenis kunnen krijgen, zeker nu de transatlantische samenwerking geen vanzelfsprekende zaak meer is.

En wat betreft het milieu is er nog een voetnoot bij deze overweging. Nu de geest van de onconventionele energie uit de fles is, wordt de hoop dat klimaatmitigatie een serieus element in het wereld-energiespel zal spelen, de bodem ingeslagen. Niet alleen Amerika boogt op grootschalige onconventionele reserves; hetzelfde geldt voor China, Rusland, India en Europa. De dag dat we ons allemaal energieonafhankelijk verklaren, mogen we wel markeren als dag van bezinning of de planeet aarde nog het leven waard is, al zal hier en daar een betalingsbalans er beter uit gaan zien.

Matthew Hulbert is verbonden aan het *Clingendael International Energy Programme* (CIEP). Dit speciaal voor de *Internationale Spectator* geschreven opstel werd door Gerard J. Telkamp vertaald uit het Engels. Met dank voor commentaar op de vertaling door Leonie Meulman (CIEP) en Laurens van Dijk (Delta Energy Middelburg).